

MANUEL VÁZQUEZ MONTALBÁN'DAN POLİSİYE ROMANA REALİST BİR YAKLAŞIM: “MERKEZ KOMİTESİNDE CİNAYET”

MANUEL VÁZQUEZ MONTALBÁN'S REALIST INTERPRETATION OF THE DETECTIVE NOVEL: MURDER IN THE CENTRAL COMMITTEE

Mükerrem AKTOPRAK KARAKAYA

Arş. Gör., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, maktoprak@mehmetakif.edu.tr

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 2 Eylül 2019
Kabul edildiği tarih: 16 Ekim 2019
Yayınlanma tarihi: 25 Aralık 2019

Article Info

Date submitted: 2 September 2019
Date accepted: 16 October 2019
Date published: 25 December 2019

Anahtar sözcükler

Manuel Vázquez Montalbán; Pepe Carvalho; Polisiye Roman; İspanyol Edebiyatı

Keywords

Manuel Vázquez Montalbán; Pepe Carvalho; Detective Novel; Spanish Literature

Öz

Katalan polisiye roman yazarı Manuel Vázquez Montalbán, İspanya'nın transición olarak bilinen demokrasi rejimine geçiş sürecinde polisiye roman türünün önünü açan en önemli yazarlardandır. Montalbán'ın 1972-2004 yılları arasında yazdığı Pepe Carvalho adlı dedektif serisi “whodunit” türündeki klasik polisiye çizgisinden ayrılan romanlardan oluşmasının yanında, Franco sonrası dönemde İspanya'nın geçirdiği toplumsal değişime ışık tutmaktadır. Merkez Komitesinde Cinayet (1981) ise, bu serinin romanlarından biri olarak Montalbán'ın kurguyla gerçeği bir araya getirdiği ve Pepe Carvalho adlı dedektif aracılığıyla İspanya'daki toplum düzenini eleştirdiği bir eserdir. Bu eser aracılığıyla Montalbán'ın, polisiye roman türünü gerçekçi bir yaklaşım ile nasıl yorumladığının bir örneği görülmektedir.

Abstract

Catalan detective novelist Manuel Vázquez Montalbán is considered to be one of the most important writers that paved the way for the detective novel during the period of Spain's transition to the democratic regime known as “transición”. Montalbán's detective series Pepe Carvalho, written between 1972 and 2004, consists of novels dissociated from the classic “whodunit” detective stories and sheds light on the social change that Spain went through during Post-Franco years. Murder in the Central Committee (1981), as one of the novels in the Pepe Carvalho series, is a work in which Montalbán combines reality with fiction and criticizes the social order in Spain through the detective Pepe Carvalho. In this novel, we see an example of how Montalbán interpretes the detective novel genre with a realistic approach.

DOI: 10.33171/dtcfjournal.2019.59.2.5

XX. yüzyılın son çeyreği, İspanyol edebiyatında yeni bir roman türünün adını duyurmaya başladığı, daha önce İspanyol toplumunun yeterince aşına olmadığı polisiye roman türünde önemli eserlerin verildiği bir döneme karşılık gelir. Polisiye roman türünde daha önce bazı İspanyol yazarlar tarafından eserler verilmiş olsa da, bu eserlerin genellikle klasik İngiliz polisiyesinin bir taklidi seviyesinde kaldıkları ve yazıldıkları dönemin yeniliğe kapalı olan zihniyetine takıldıkları görülür. Polisiye romanın İspanya'daki esas yükselişi, bu türün yaygınlık kazandığı diğer ülkelerden daha geç bir dönemde, 1975'ten sonra gözlemlenir. İspanyol İç Savaşı'nın sona erdiği 1939 yılında doğmuş olan Katalan yazar Manuel Vázquez Montalbán da, Antonio Muñoz Molina, Eduardo Mendoza, Juan Madrid, Andreu Martín gibi birçok isimle birlikte bu dönemde İspanyol polisiyesinin önünü açan en önemli yazarlardandır.

Manuel Vázquez Montalbán, “Asesinato en el Comité Central” (Merkez Komitesinde Cinayet) başlıklı yapıtını 1981 yılında yayımlamıştır. Eser, Montalbán’ın yaratmış olduğu Pepe Carvalho isimindeki bir dedektifin maceralarını anlatan polisiye serisinin beşinci romanıdır. Pepe Carvalho serisi, yazıldığı dönem gereği, Franco’nun ölümünün ardından başlayan *transición*, yani demokrasiye geçiş yıllarına ve yeni rejim ile İspanya’da gerçekleşen birçok toplumsal değişime tanıklık etmesi yönünden tarihsel bir gerçekliği gözler önüne sermektedir. Yalnızca dedektifin işlenen bir suçu çözüme kavuşturduğu kurgu üzerine inşa edilmiş klasik polisiye romandan ayrılan Montalbán’ın bu serisi, İspanya’daki toplumsal düzenle ilgili içerdiği eleştirel bakış açısı sebebiyle kendinden önce yazılmış İspanyol polisiye romanları karşısında daha farklı bir konuma sahiptir. Javier Sánchez Zapatero ve Àlex Martín Escribà’ya göre de, “*Montalbán’ın eserlerini, Plinio kahramanının yaratıcısı olan Francisco García Pavón gibi Franco’nun son yıllarında kara romanla içli dışlı olan yazarların yapıtlarından farklı kılan, onun bu toplumsal ve sorgulayıcı yorumlamasıdır*” (47).

İspanya’da polisiye roman türünün gelişimi, ülkedeki birçok siyasi ve toplumsal değişimden etkilenmiştir. Franco döneminde (1939-1975) neredeyse her alanda uygulanan devlet sansürü, suç kavramının temelini oluşturduğu bu türün önünde büyük bir engel teşkil etmiştir. Zira, İspanya sınırları içindeki bir suçun aydınlatılmasını konu edinen herhangi bir roman, aynı zamanda bu suçlara göz yuman ve engel olamayan devlete karşı yöneltmiş bir eleştiri anlamına gelir. Bu sebeple, ifade özgürlüğünün kısıtlı olduğu toplumsal ortam, bu eleştiriye dile getirecek polisiye roman için henüz uygun koşullar sağlayamamıştır.

Bu türdeki eserlerin İspanya’da daha geç ortaya çıkmasındaki bir diğer etken ise, *transición* dönemi öncesindeki İspanya’nın, sosyal ve ekonomik yapısı ile yine bundan etkilenen toplumsal yaşamla ilgilidir. 1975 yılından önce İspanya hala dışarıya kapalı olan, sanayileşmenin tam olarak gerçekleşemediği ve kapitalizme henüz ayak uyduramamış bir ülkedir. Oysa, “*yalnızca meşru bir burjuva düzeninin kurulması, çoğulcu bir demokratik sistemin, gelişmiş bir kapitalist toplum ve kent nüfusunun bulunması kara romanın normal bir şekilde gelişimini sağlamaktadır*” (Fernández Colmeiro 30). Yazarları polisiye roman türünde eser vermeye itecek bu koşullar ise Franco’nun ölümünün ardından ortaya çıkmıştır. Franco sonrası *transición* dönemi, aslında İspanya için demokrasiye geçişi ifade etmesinden dolayı olumlu bir süreç olarak görünüyor olmasına rağmen, yine de polisiye yazarlarının özellikle bu dönemde neden toplumsal eleştiriye eğilimli oldukları sorusunun

akıllara gelmesi muhtemeldir. Öncelikle, bu dönemde İspanya'da yaşanan toplumsal sıkıntılar ve en başta ETA terörü, Franco'nun ölümünden evvel de var olan, *transición* öncesine dayanan ve halen devam eden sorunlardır. İspanyol yazarlar ise halihazırda etkilenmiş oldukları bu sorunların üzerine, tüm ülke için uzun zamandır alışkın olmadıkları, belirsizliklerle dolu bir sürece tanık olacaklardır:

1973 yılında Franco'ya bağlılığı ile tanınan Amiral Carrero Blanco yeni hükümetin başına geçerse de, ETA'nın üstlendiği bir suikast sonucunda yaşamını yitirir. 1974 yılında Arias Navarro'nun kurduğu hükümetin işi çok zordur; ülke toplumsal ve siyasal açıdan ağır bir bunalımın pençesindedir ve terör hızla tırmanmaktadır. Herkes gergin, herkes kaygılıdır ve kimse sonunun ne olacağını bilmez durumdadır. İşte İspanya'da kara roman bu temeller üzerine kurulur ve giderek yaygınlaşır (Ünsal 144).

Franco yönetimi sona erdiğinde, İspanyol toplumunun yıllarca uzak kaldığı özgürlüğü kısa bir süre içinde geri kazanması, fakat buna doğru bir şekilde uyum sağlayamaması, kentlere göçün hızlanması, uyuşturucu kullanımının ve suç oranının artması ile toplumda yozlaşmanın meydana gelmesi, artık demokratik yaşama da geçilmesiyle polisiye romanların yazılması için itici bir güç yaratmıştır. Diğer taraftan, İspanyolların büyük umutlar içine girdiği bu dönemde ortaya çıkan yeni problemler, beraberinde yeni hayal kırıklıkları getirmiş ve bunlardan etkilenen yazarlar ortaya çıkarmıştır. Bu yazarlardan biri olan Manuel Vázquez Montalbán, Pepe Carvalho serisinin ve kara roman türünün, toplumsal gerçekliği yansıtmadaki işlevini "*Kara romanın şiirsel yönü, İspanya ve Avrupa'da yaşanan hayal kırıklığını ve 60'lı yılların kritik iyimserliği ile 80'lerin yıkıcı karamsarlığı arasındaki o kısa mesafeyi kayıtlara geçiren Carvalho serisini oluşturmama yardımcı oluyor*" diyerek dile getirmektedir (Vázquez Montalbán, *La literatura en la construcción de la ciudad democrática* 86-87).

Polisiye roman geleneksel olarak içeriğinde, işlenen bir suçu ve onun aydınlatılma aşamasını barındırdığından, polisiye terminolojisindeki adıyla "enigma" ya da diğer bir deyişle gizem yaratmak durumundadır. Bir cinayet vakasında, suçu kimin işlediği konusunda okuyucuda şüphe yaratılır ve kişilerin gerçekte kim oldukları, ne gibi bir amaca hizmet ettikleri çoğu eserde sonuna kadar bilinmediği gibi, bazılarında ise net bir şekilde suçlunun kim olduğu hiçbir zaman açıklanmaz. Açıklanması durumunda ise, suçlunun genellikle beklenmeyen bir kişi çıktığı gözlemlenir. Bu polisiye geleneği ile Franco sonrası İspanyol toplumunda

birer gizli suçlu konumundaki devlet yetkilileri arasında benzerlik kurmak mümkündür. İspanyol polisiye romanı üzerine yaptığı çalışmalarıyla bilinen José Fernández Colmeiro'ya göre, Franco rejiminin bitişini izleyen ilk yıllardaki toplumsal gerçekliğin, Franco dönemindeki kadar belirgin hatlarla anlaşılmadığı görülür; iyileri ve kötülerini birbirinden ayırt etmek, kimin doğrunun ve adaletin yanında olduğunu anlamak güç bir hal almıştır; saygınlık uyandıran, demokratik bir kişi yalnızca maskesini iyi takmış bir düşman olabilir (35). Bu açıdan, *Merkez Komitesinde Cinayet* romanı da topluma yerleşmiş olan bu ikiyüzlülüğün güzel bir örneğini vermektedir.

Aynı zamanda Mari Paz Balibrea, polisiye romanlarda kurgu içerisinde bir gizemin çözülüyor oluşunun, gerçek hayatta özellikle sosyal ya da siyasi konular söz konusu olduğunda yanıtını bulamadığımız birçok şeyin olduğunu göz önünde bulundurursak, olayların gerçek yüzünü öğrenmek açısından okuru oldukça tatmin ettiğini belirtir (117). Özellikle Franco döneminde doğru bilgiye ulaşma konusunda yeterli özgürlüğe sahip olmayan İspanyol toplumunu ele aldığımızda, *transición* döneminde yaygınlaşan polisiye romanların bu konudaki katkısı bahse değerdir.

Merkez Komitesinde Cinayet romanında, İspanya Komünist Partisi Genel Sekreteri Fernando Garrido, parti üyelerinden Esparza Julve tarafından bir toplantı sırasında öldürülür. Fakat Komünist Partisi, en başından itibaren bu cinayetin kendi içlerinden biri tarafından işlenmiş olacağına ısrarla inanmaz. Böylece partisiyle sadakate ve güvene dayalı bir ilişki kuran her bir komünistin, “yoldaş” olarak benimsediği kişiler tarafından bile ihanete uğratılabileceğine, toplum bireylerinin bunu dahil oldukları başka kesimler içinde de yaşayabileceklerine dikkat çekilir. Roman bu açıdan dönemin toplumsal yapısında oluşan güvensizliğe ayna tutmaktadır.

Bunun yanı sıra, Garrido cinayetinin işlenmesinin ardından Komünist Partisi'nin devlet karşısındaki mücadelesine de vurgu yapıldığı görülmektedir. Öyle ki, 70'li yıllar gerçekten de İspanya Komünist Partisi için zorlu yıllar olmuştur. 1977 yılında Franco yanlıları tarafından, Madrid'deki caddelerden biri olan Atocha'da faşist bir saldırı gerçekleştirilmiş ve parti ancak bu saldırının ardından yasallaştırılmıştır. Bu olayın benzeri romanda da geçmekte olup, Garrido'nun cenazesinin taşındığı sırada, Atocha Garı tarafında gerçekleşen bir bomba saldırısı şeklinde kurgulanmıştır (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 116). Aynı yıl içinde parti, *transición* sonrasındaki ilk seçimlere katılmış ve daha sonra 1979 yılındaki seçimlerde ise oylarını artırmıştır. Fakat bu dönemde partinin Genel

Sekreteri Santiago Carrillo'nun beklentileri karşılayamaması ve parti içinde ortaya çıkan ideolojik fikir ayrılıkları sebebiyle bölünmelerin meydana gelmesi, komünist üyelerin güvenini azaltmış, bunun sonunda üyelerin bir kısmı İspanya Sosyalist İşçi Partisi'ne geçmiştir (Pérez). Romanda ise Komünist Partisi Genel Sekreteri'nin öldürülmüş olması, gözlerin parti üyelerine çevrilmesine neden olur. 70'li yılların sonunda İspanya Komünist Partisi'nin kendi içinde oluşan güvensizlik, romanda sözü edilen cinayetin, partiye ihanet eden bir üye tarafından işlenmesiyle kendini bir kez daha sembolik olarak gösterecektir. Romanda, devletin Garrido cinayetini soruşturmakla görevlendirdiği kişi ise, daha önce Komünist Partisi'ne Franco yanlısı bir ajan olarak giren komiser Fonseca'dır. Partinin yürütme komitesi üyesi José Santos Pacheco'ya göre bu, hükümetin onlara karşı tezgahladığı bir darbedir (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 30). Komünist Partisi'nin itibarına zarar vermek için kötüye kullanılacak bir fırsattır ve bu da, parti için ayrı bir mücadele konusu anlamına gelir. Buradan anlaşılacağı üzere, *transición* döneminde İspanya'da, sağ kesimdeki Franco taraftarlarının baskıları ve gösterdikleri şiddet eylemleri, romanda da benzer bir şekilde işlenmiş ve romanın kurgusunda tarihe bir gönderme yapılmıştır.

Diğer taraftan Francisco Garrido, ölmeden önce bazı öğrencilere, İspanyol burjuvazisi barış planlarına yardım etmezse, yeniden silaha sarılıp dağa çıkabileceklerini söylemiştir. Bunu hatırlayan yaşlı bir yoldaş Carvalho'ya bu fikrin garip görünmesine rağmen mantıksız olmadığını ima eder ve "*İspanya'da komünist olmak demek işkence ve yüzyıl hapse mahkumiyet demektir*" (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 20) diyerek İspanyol devletinin komünistlere uyguladığı yaptırımlara göndermede bulunur.

Polisiye romanların aynı zamanda toplumsal sorunlara ışık tutan bir özelliğe de sahip olması, bu türe, belli bir döneme ait tarihsel ve toplumsal gerçeklikleri kayıt altına alan bir araç niteliği kazandırmaktadır. Nitekim, "*polisiye roman türünü geniş bir kapsamda ele alan Vázquez Montalbán, Juan Madrid, Eduardo Mendoza, Andreu Martín, Jorge Martínez Reverte gibi birçok İspanyol yazarın gazeteci, araştırmacı muhabir, tarih yazarı gibi mesleki geçmişlerinin olması bir tesadüf değildir*" (Fernández Colmeiro 33). Mesleki geçmişlerinden dolayı bu yazarlar, eserlerini yazarken beslendikleri toplumsal gerçekleri bir gazeteci gözüyle ele alarak, gerçek olanı kurguyla bir araya getirirler. Bu amaçlarına en uygun düşen tür ise, toplumsal yozlaşmanın bir sonucu olan suç vakalarını konu edinen polisiye

romandır. Samuel Amell de konuyla ilgili, kara romanın, gazeteciliğin birçok özelliğiyle çok iyi örtüştüğünün altını çizmektedir (10).

Bununla bağlantılı olarak, Montalbán'ın gazeteci-araştırmacı kimliğinin öne çıktığı ve belgesel niteliği taşıyan *Galíndez* romanını da burada not düşmek faydalı olacaktır. Yazarın 1991 yılında yayımladığı romanın konusu, İspanyol İç Savaşına katılan Bask milliyetçisi Jesús Galíndez'in, 1939 yılında Dominik Cumhuriyeti'ne kaçmasının ardından buradaki hükümet tarafından takip edilmesi ve 1956 yılında Dominikli diktatör Trujillo tarafından öldürtülmesi iddialarına dayanmaktadır. Romanda, Jesús Galíndez'in ortadan kayboluşu üzerine tez araştırması yapan Muriel Colbert adlı bir doktora öğrencisinin başına gelenler anlatılır. Montalbán'ın belgesel niteliğindeki bu romanı, yazarın gazetecilik geçmişinden faydalanarak tarihsel bir olayı kurgu içinde irdelediği güzel bir örnektir.

Merkez Komitesinde Cinayet'te ise, Montalbán'ın eski bir gazeteci olarak dönemin İspanyol toplumundaki bozulmaya dair yaptığı sosyal bir incelemeyi Pepe Carvalho'nun "Oliver'in Yeri" adlı restoranda otururken gerçekleştirdiği bir gözlemde bulmak mümkündür. Dedektif Carvalho, bu gözlemi sırasında İspanyol toplumunun içinde bulunduğu durumu apaçık gözler önüne seren insan manzaralarını şöyle anlatır:

Mundo Obrero'nun yazı işlerinden ya da eski yazı işlerinden örnekler, eski somut şairler(...)Komünist Partisinden kovulanlar ve kovanlar, Saint-Jacques-de-Compostelle'i ziyaret etmeye gelmiş envai çeşit solun genel sekreterleri, El País'in makalelerini karaborsada satanlar, geç vakit tek başına yatan Sevilalı bir kız, randevusuna gelmeyen birinin boş sandalyesi, 1963 tasfiyesinden sağ kalanlar(...) Planeta ödülünü kimin alacağını ve Kennedy'i kimin öldürdüğünü önceden bilenler, Kuzeyli çocuk kılığına girmiş bir ETA militanı, Borges'in Kropotkinizme inanmasını sağlayan rahibe avuçlarının içindeki asalet izlerini gösteriyor (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 136-137).

Montalbán burada, İspanya'da bozulan toplumsal yapıyı, Pepe Carvalho'nun romanda karşılaştığı sıradan kişiler üzerinden anlatmakta ve bunu yaparken de kurgunun dışına çıkarak, dönemin işsizlik, ETA terör örgütü, yolsuzluk, güvensizlik gibi en önemli sorunlarına işaret etmektedir. Devletin sahip çıkmadığı yardıma muhtaç vatandaşlardan sadece bir tanesi olan Sevilalı genç kızdan, İspanya'nın en prestijli edebiyat ödülleri olan Planeta ödülünü kimin alacağını önceden

planlanmış olmasına kadar İspanyol devleti toplumsal güveni sağlamakta başarısızdır.

Yazarların geçmişten gelen gazeteci kimliklerinin etkisinde, toplumsal gerçekliği polisiye roman türünün aracılığıyla yansıtmayı tercih etmelerinin bir diğer sebebi ise, bu türün halk tarafından okunabilir nitelikte olmasıdır. Bu özelliği sebebiyle polisiye romanın ulaşılabilirliğinin ve tüketim oranının fazla olması, Briones García'ya göre içerdiği toplumsal mesajların iletilmesinde büyük bir kolaylık sağlamaktadır (75).

XX. yüzyıl İspanyol yazınına genel olarak baktığımızda da, realist bakış açısının büyük oranda ön plana çıktığını görürüz. Öyle ki, gerek yüzyılın başlarında Ramón del Valle-Inclán'ın İspanya'yı çukur bir aynada ortaya çıkan çarpık görüntülere benzetmesinden ileri gelen ve İspanya'yı ironik bir şekilde anlatmak için kullandığı "esperpento" tekniği, gerek 1940'larda Camilo José Cela ile doğan "tremendismo" yani acı gerçekçilik akımı ve sonrasında birçok İspanyol yazarı içine alan "realismo social" olarak adlandırılan toplumsal gerçeklik olgusu, 70'lerde gelişen polisiye roman türü ile gerçekçi bir edebiyata devam edileceğinin sinyalini vermektedir. Birçok İspanyol yazar da, realizmin onlar için "tarihsel bir gereklilik" olduğunu vurgulamışlardır. (Champeau 210).

Manuel Vázquez Montalbán'ın ve genel anlamda polisiye roman türünün toplumsal gerçeklikle olan ilişkisine ve bu ilişkinin kurulmasında birçok İspanyol polisiye yazarının geçmişteki gazetecilik deneyimlerinin etkisine değindikten sonra, Pepe Carvalho adlı dedektif kahramanın toplum eleştirisi konusundaki önemli işlevinden bahsetmek gereklidir.

Pepe Carvalho'nun aslında Manuel Vázquez Montalbán ile birçok ortak özellik taşıdığı görülür. Yazar gibi Dedektif Carvalho da, baba tarafından tarafından Galicyalıdır. Siyasi ideolojileri benzer olup, ikisinin de Komünist geçmişleri vardır. Montalbán 1961 yılında Katalunya Birleşik Sosyalist Partisi'ne girmiş, sonrasında partinin Merkez Komitesi'nde yer almış ve katıldığı Franco karşıtı eylemlerden dolayı üç yıl hapse mahkum edilmiştir. Pepe Carvalho da aynı şekilde eski komünistlerdendir ve bir süre hapiste kalmıştır. Ancak burada dikkat çeken, Dedektif Carvalho'nun eski sosyalistlerden olmasına karşın çevresinde olup bitene aldırmayan, genellikle kendi çıkarlarını düşünen, vurdumduymaz bir karakter sergilemesidir. Bu ise en çok, bir zamanlar kendisiyle aynı ideolojiyi paylaşmış olduğu İspanya Komünist Partisi Genel Sekreteri Fernando Garrido'nun ölümüne ve ardından meydana gelen olaylar karşısında herhangi bir tepki göstermemesiyle fark

edilmektedir. Tıpkı *transición* döneminde önem verilmesi gereken birçok sorunu göz ardı eden İspanyol toplumu gibi, Dedektif Carvalho da çevresine karşı duyarsızlaşmıştır.

Fernando Garrido'nun öldürülmesi üzerine, İspanya Komünist Partisi yetkilileri cinayeti çözmesi için Pepe Carvalho'dan yardım ister ve onun da eskiden komünist olduğunu hatırlatarak bu yardımı sadece bir iş gibi görmemesini, içtenlikle yapmasını beklerler. Fakat Carvalho, eski komünistleri ima ederek onlar gibi "dönek" bile olamadığını, komünist olduğunu neredeyse unuttuğunu ve "nostaljik nedenlerle" ücrette indirim yapmayacağını söyler (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 34). Cinayetin çözülmesinin onun için ideolojik açıdan bir anlamı yoktur ya da bunu, hem Komünist Partisi'ni hem de ülkedeki demokrasiyi tehdit eden bir saldırı olarak görmez. Aynı şekilde partinin yürütme komitesi üyelerinden José Santos Pacheco, cinayetin ardından Dedektif Carvalho'ya o zamana kadar başlarına gelenleri anlatıp, geçmişe dönük serzenişte bulunduğu zaman Carvalho hayat hikâyesi dinlemek istemediğini söyler ve duygulardan uzak bir şekilde kendini sıradan bir musluk tamircisine benzetir: "*Evinize bir musluk tamircisi veya elektrikçi çağırdığınız zaman herhalde ona dünyanın yaratılışını anlatmazsınız. Ben bir musluk tamircisiyim. Gerisini unutun*" (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 130).

Pepe Carvalho'nun ülkede olanlara karşı gösterdiği duyarsızlığı, aslında tüm İspanyol toplumunun bir yansıması olarak görmek gerekir. Franco'nun ölümünden sonra daha demokratik ve özgür bir yaşam ortamı bulan İspanyol toplumu, henüz alışamadığı bu özgürlükten sağlıklı faydalanamamış ve ülkenin esas önem verilmesi gereken konularına karşı tepkisiz kalmıştır. Montalbán, ülke çapında görülen bu toplu duyarsızlığı, kimi zaman Pepe Carvalho ile yansıtırken, kimi zaman Pepe Carvalho'nun karşılaştığı insan görüntüleriyle de ifade etmeye çalışır. Buna bir örnek verelim: Garrido cinayetinin bir İç Savaş sinyali verdiği dair dedikodular dolaşırken, Carvalho'nun hem arkadaşı hem de yardımcısı olan Biscuter, Madrid'deki insanların ne yaptığını sorar ve Carvalho "*elma şarabında chorizo yiyorlar*" (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 133) diyerek bu denli büyük bir karmaşanın ortasında, insanların kendi keyiflerinin peşinde olduğuna dikkat çeker. İspanyol vatandaşlar büyük zorluklardan sonra geç elde ettikleri demokrasiye zarar vermeye çalışılmasından tedirgin olmak yerine, geleneksel yiyeceklerinden biri olan "chorizo"dan yiyerek sıradan bir gün geçirmektedirler. Aynı şekilde Carvalho eskiden CIA'de eğitici olarak çalışmış olan James Wonderful'a

cinayet karşısında tabanın tepkisinin ne olduğunu sorduğunda James, “*bu olay üç yıl önce cereyan etseydi sonuç korkunç olurdu. Ama bu ülke ölüme alıştı. Terörizm ölüm karşısında genel bir duyarsızlık yarattı*” (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 125) diyerek ülkedeki tepkisizliği, İspanya’nın o dönemdeki en büyük sorunlarından olan terörizm ile tarihsel bir gerçekliğe dayanarak açıklar.

Montalbán’ın gerek Pepe Carvalho, gerekse onun gözünden aktardığı ve içinde Komünist Parti üyelerinin, komiserlerin, devlet yetkililerinin, memurların ya da Barselona ve Madrid’de karşılaştığı sıradan insanların yer aldığı, toplumun birçok farklı kesimini yansıtan kişileri birer arketip olarak değerlendirmek mümkündür. Montalbán’ın *Merkez Komitesinde Cinayet* romanının girişine eklediği yazar notundan bu çıkarımı elde etmek olasıdır: “*Bu romandaki kişileri gerçek kişilerle özdeşleştirmek isteyen muhtemel art niyetlilere karşı yazar, romanın sadece arketiplerle sınırlı olduğunu, bununla birlikte gerçek kişilerin de hayatta çoğu zaman arketipler gibi hareket ettiklerini belirtir*” (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet*). Yazarın bu açıklamasından yola çıkarak, daha önce de ifade ettiğimiz gibi romanda gördüğümüz kişilikleri toplumun kolektif bir yansıması olarak ya da toplumu meydana getiren belli sosyo-kültürel kalıpların vücut bulmuş hali olarak ele alabiliriz.

Pepe Carvalho serisinin diğer romanlarında olduğu gibi, *Merkez Komitesinde Cinayet*’te de Barselona’nın büyük bir yeri vardır. Romanda, Katalanların iyi araba kullanmalarıyla tanındığı, Avrupa olarak adlandırıldığı söz edilen (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 55) bir şehir olan Barselona, bu anlamda sanayileşmesiyle birlikte gittikçe büyüyen bir yer olarak üst sınıf insanlarla ilişkilendirilmektedir. Barselona’da yaşayanların tıpkı Avrupa’daki gibi araba kullandıklarının (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 192) söylenmesi de, bu üst sınıf insanların diğer kentlere göre daha modern ve Avrupa’ya ayak uyduran bir yerde yaşadıklarını simgelemektedir. Carvalho’nun cinayetin katilini araştırmak için Madrid’e gitmesi üzerine bu iki şehir arasındaki gelişmişlik düzeyi daha net bir şekilde yansıtılır. Barselona’ya oldukça düşkün olan Carvalho, henüz Madrid’deki ilk günlerinde kendini neredeyse İspanya dışındaymış gibi hisseder ve Madrid’in onda bir geri kalmışlık hissi yarattığını ima eder: “*Kendi şehriden iki gündür uzaktaydı. Yıllarca uzakta, dünyanın öbür ucundaymış gibi hissediyordu kendini. Madrid ona bir geçmiş, bir de coğrafya empoze ediyor gibiydi*” (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 132).

Dedektif Carvalho'nun Barcelona'ya dair yaptığı gözlem ve betimlemeler ise, XX. yüzyılın son çeyreğinde kozmopolitleşmenin ve nüfus artışının büyük ivme kazandığı bu şehirdeki değişime ışık tutar niteliktedir. Daha önce, bu dönemde yaşanan sosyal değişimler olarak da bahsettiğimiz göç ve nüfus artışı, uyuşturucu kullanımı gibi İspanyol toplumunun gerçek problemleriyle roman içinde karşılaşmak hiç şaşırtıcı değildir:

Ah! Nasıl da değiştin Padro mahallesi. Şimdi Gineli, Şilili, Uruguaylı kozmopolit göçmenlerin, metres veya aşık, sevgili, evlenmeden birlikte yaşayacak eş arayan çiçek ve marihuana çocuklarının, birbirine karşıt kültürlerin, Hermann Hesse'yle ne idüğü belirsiz bir yoginin kitaplarının bir arada bulunduğu kitapçılardan yeri oldu" (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 39).

Barcelona'nın mahallelerine özgü mekanlar ve bu mahalleleri dolduran insan toplulukları değiştiği gibi, İspanyolların *transición* döneminde dışarıya kapılarını açması ve yeni özgürlükler elde etmesiyle, yemek kültüründe bile hızlı ve gösterişe dayalı, İspanyolların özüne uymayan bir değişim meydana geldiği görülür. Pepe Carvalho Barcelona'nın en ünlü caddesi Las Ramblas'ta edindiği toplumsal izlenimlerini ironik bir dille şöyle anlatır:

Bu dar ve loş sokaklarda ev içi gastronomik babaerkillikten kurtuluşun şerefine demokratik çoğulculuğun bir göstergesi olarak her gün yeni restoranlar peydahlanıyordu. Babaerkil toplum, bunalımını yaşayadursun, aile reisleri hoş bir macera, kremalı Olot trüflü yasak soslar, içini gösteren siyah dantelli jartiyerli ya da dört ayak üzerinde tüketilebilecek ağızlı-organlı yemekler peşinde, güzel kokulu otların, un sosuyla zenginleştirilmiş fıstıklı kıymanın değişik lezzetlerini tatmaya her an hazır, yürekleri ağızlarında yeni restoranlar arıyorlardı (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 36).

Pepe Carvalho'yu kendine has bir dedektif yapan özelliği gastronomiye duyduğu meraktır. Yemek yapmaya da yemeye de büyük bir ilgisinin olması, aynı zamanda gastronomi alanında çeşitli kitaplar yazmış olan Montalbán ile paylaştığı ortak özelliklerden biridir. Bu sebeple romanda birçok kez, çeşitli yemeklerle ilgili pasajlara rastlanır. Halihazırda mizah yeteneği güçlü olan Carvalho'nun, eleştiri içeren imalarda bulunduğu zamanlarda gastronomiyi bir araç olarak kullandığı görülür. Dünyadaki ticaret piyasasının konuşulduğu bir sohbet sırasında İspanya'nın geri kalmışlığından bahsedilir. İsviçreliler ve Japonlar dururken bir kol

saatini kimsenin İspanya'dan almayacağı örneği verilir (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 77). Buna karşılık İspanya'nın, dışarıya satabileceği “morcilla”sı vardır. Pepe Carvalho yemeklere olan ilgisinin de etkisiyle, İspanya'nın gastronomi alanında ilerleyebileceğini savunur. Fakat aynı zamanda ironik bir şekilde, İspanya ile bu gelişmiş ülkelerin üretim-ticaret kapasiteleri arasında bir karşılaştırma yapmaktadır:

Sen ne üretiyorsun? Kol saati. Sana ihtiyaç yok, kol saati İsviçrelilerden veya Japonlardan satın alınıyor. Tabii! Eğer İsviçreliler ve Japonlar en iyi kol saatlerini üretiyorlarsa, bizimkileri kim ne yapsın? (...) Buna karşılık örneğin morcillas. Niçin olmasın? Niçin şu leziz morcilla'lar Avrupa'yı fethetmesin? Size tekrarlıyorum. Alışılmış yollardan gitmemek lazım (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 77).

Romanda, Carvalho'nun tükettiği yiyeceklerin çeşidi İspanya'nın belli dönemlerine ait ekonomik yapıyı yansıtmaktadır. Bu yemeklerden biri bakladır. Carvalho arkadaşı Biscuter'e “*Franco'nun ölümünde yaptığımız aynı alışveriş listesini uygula. Pişmiş tek yemek: Bakla. Uzun zaman dayanabilen tek şey*” (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 26) diyerek, Franco'nun son dönemindeki mevcut ekonomik durumun el verdiği ve en çok tasarruf sağlayan yemek olarak baklayı gösterir. Aynı zamanda Carvalho'ya göre kişilerin tercih ettiği yemekler, ait oldukları sosyo-ekonomik sınıfı yansıtmaktadır. Barselona'da gittiği Pai i Trago adlı restoran ona göre “*San Antonio pazarına yakın, uygar insanların sabahın dokuzundan itibaren kahvaltıda etsiz türlü ve baş ezmesi yiyebilecekleri*” bir yerdir (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 37).

Eserde bir leitmotiv olarak karşımıza çıkan yemek konusunun, önemli durumlardan bahsedilirken dikkat dağıtan, asıl konudan uzaklaştıran bir yönü olduğu fark edilmektedir. Pepe Carvalho'nun cinayet soruşturmasını ücret aldığı bir işten ibaret olarak gördüğü, meydana getireceği toplumsal etkileri geçmişte partiyle ideolojik bir bağı olmasına rağmen göz ardı ettiği, en ciddi anlarda bile bir anda yemeklerden bahsetmeye başlamasıyla fark edilir. Carvalho'nun eski bir komünist olmasına karşın çoğu zaman sergilediği bu umursamaz tavır, karşısındaki kişinin de dikkatinden kaçmaz. Komünist Partisi'nin Yürütme Komitesi'nden Santos, cinayet hakkında konuşurlarken, Carvalho'nun bir anda konuyu İspanyolca'da karides anlamına gelen “gamba”lara getirmesine anlam veremez: “*Santos'un bakışları sağda solda dolaşıyordu, komünist partisi genel sekreterinin öldürülmesiyle*

ilgili bir görüşmede, Casa del Abuelo'nun gamba'larının ne işi olduğunu araştırdığı söylenebilirdi.” (Vásquez Montalbán, Merkez Komitesinde Cinayet 32)

Carvalho yine, cinayete kurban giden Francisco Garrido'dan bahsedilirken bir parti üyesine aniden Galiçya kivisi ve Okyanusya kivisinden tatmasını söyler (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 220); başka bir anda ise katilin kim olabileceği tartışılırken önünde duran şampanyalı dondurmayı yemeyi sürdürür, ona göre ortada yemek yeme keyfini bozacak bir durum yoktur; ya da kimi zaman en iyi işkembenin nerede yapıldığı, cinayeti kimin işlediği konusundan daha önemli hale gelir. Burada Pepe Carvalho'nun, *transición* döneminde, ülkesinde olan bitene karşı duyarsızlaşmış İspanyol toplumunun ironik bir yansıması olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Dedektif Carvalho'nun gastronomi dışındaki bir diğer ilgi alanı da kitap yakmaktır. Carvalho'nun bir ritüel yaparcasına kitap yakma alışkanlığının olması, Montalbán'ın romanda kullandığı ironilerden biridir. Bu kitap yakma eyleminin muhtemel bir sebebi olarak, Montalbán'ın Carvalho karakteri aracılığıyla İspanya'daki toplumsal bozulmanın sonucunda, kabul görmüş olan her türlü bilgiye, esere, edebiyatçılara, basına karşı duyduğu güvensizliği vurgulama isteği gösterilebilir. Dedektifin, Pepe Carvalho serisinin her bir romanında karşımıza çıkan bu ilginç alışkanlığına, *Merkez Komitesinde Cinayet*'te Friedrich Engels'in *Konut Sorunu* adlı eserini şöminede yakmasıyla tanık oluruz ve Carvalho, ona göre “Engels'in en yetersiz yapıtlarından biri olan” bu kitabı yırtarak ateşe verir (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 40). Eski bir komünist olan Carvalho'nun, komünizm kuramının öncülerinden olan bu Alman düşünürün kitabını yakmak istemesi ise manidardır. Bir zamanlar uğruna hapse girdiği, güvendiği, inandığı ideolojisi ve muhtemelen görüşlerinin şekillenmesinde büyük rol oynamış olan bu düşünür artık onun için bir şey ifade etmemektedir. Diğer taraftan, Carvalho'nun evinin kütüphanesinde bulundurduğu kitapların onun kişiliğini ve ilgi alanlarını yansıttığı aşikardır. Bu sebeple onu karakter olarak tamamlayan ve Pepe Carvalho yapan bu kitapları yakması, kendinden ve o zamana kadar doğru olarak kabul ettiği her şeyden vazgeçtiğinin bir göstergesidir.

Yaktığı kitapların arasında dikkat çeken bir diğer eser ise George Orwell'in distopik romanı *1984*'tür. Carvalho kendisine hediye edilen ve “Francoculuk döneminde illegal olarak doğmuş bir kültür dergisi olan *Horitzons*”un ilk sayılarıyla birlikte, Orwell'in totaliter rejimlere eleştiri getiren bu eserini 1984 yılına doğru yakmayı planlamıştır (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 43). *1984*

de, tıpkı *Konut Sorunu* gibi aslında dedektif Carvalho'nun ilgi alanına giren politik bir eser olmakla birlikte artık onun için şöminede kül olmaya mahkumdur. Carvalho, bu kitap yakma ritüelinde hiçbir şekilde tereddüt etmez ve hatta Francisco Garrido cinayetini araştırmak üzere Madrid'e gitmeden önce, büyük bir keyifle yaptığı bu törenden uzak kalacağı için üzülür. Carvalho'nun kitap yakarak gösterdiği bu sembolik başkaldırı, o zamana kadar inanmış olduğu ve sonrasında onda hayal kırıklığı yaratan her şeye karşı aynı zamanda bir cezalandırma yöntemidir: "*Carvalho birden bu tip bir törenden bir süre için mahrum kalacağını düşündü ve bu süre, onca yararsız ve eksik doğruyu barındırdığı için kendisine haklı olarak verilmiş cezanın infazını yavaşlatmaya çalışan kütüphanesinin pasif direnişine yarayacaktı*" (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 41).

Bunun yanında, Carvalho yalnızca evinde bulunan kitapları yakmakla yetinmez, bir kitapçıya gittiğinde ileride yakabileceği kitaplar araştırır. Bu kitapları bilinçli olarak seçer. İçinde yaşadığı kültürün ona yarardan çok zarar vermeye başladığını anladığı zaman kitap yakma ritüellerini gerçekleştirmeye karar vermiştir. Bu da 70'li yılların başında olmuştur ve romanda Carvalho'nun bu konudaki düşüncelerini anlatan bir bölüm, gerçekten de onun kitap yakma eyleminin bir reddedişi simgelediğini göstermektedir: "*Okumak için satın alma dönemi yetmişli yılların başında sona ermişti. Onu hayattan koparan bir kültürün esiri olduğunu keşfettiği, antibiyotiklerin vücudun savunmasını harap etmeleri gibi, bu kültürün insanın duygusallığını bozduğunu fark ettiği o önemli günde bitirmişti bu işi*" (Vásquez Montalbán, *Merkez Komitesinde Cinayet* 186).

Sonuç

Manuel Vázquez Montalbán, eserlerinde kendi gözlemleri dahilindeki toplumsal eleştirilere yer verirken, İspanya'nın, *transición* döneminde göz ardı edilen gerçeklerini kurgu ile harmanlamıştır. Pepe Carvalho serisinin, Franco sonrası İspanyol toplumunda devam eden sorunların irdelenmesinde önemli bir rol oynadığını söylemek doğru olacaktır. *Merkez Komitesinde Cinayet*'te, katilin bulunmasından çok, cinayetin etrafında dönen ülke sorunları ve bu sorunların sorumlularına işaret edilmesi, Montalbán'ın bir yazar ve eski bir gazeteci olarak gerçekçi bakış açısını ortaya koyan en önemli unsurlardandır.

Diğer taraftan, Pepe Carvalho serisinin bu romanında dikkat çekmemiz gereken bir diğer nokta, Montalbán'ın aslında yalnızca siyasi eleştiriler üzerinden İspanyol toplumunu yansıtmakla yetinmemesidir. Romanda sunulan şehir ve insan manzaraları toplumsal bir gerçekliği gözler önüne sererken, yazar bir yandan gerçek

hayatında da gastronomi ile yakından ilgilenmiş olması sebebiyle, İspanyol mutfağı hakkında okura bilgi kazandıran birçok pasaja yer vermiştir. Böylece yazarın eş zamanlı olarak kültürel bir gerçekliğe de ayna tuttuğunu belirtmemiz gerekir. Bu açıdan Montalbán polisiye roman türünü geniş bir yelpazede ele alarak, İspanyol toplumunu gerçeğe en yakın şekilde ifade etmek için gerekli olan birçok öğeyi eserinde bir araya getirmiştir.

KAYNAKÇA

- Amell, Samuel. "El periodismo: su influencia e importancia en la novela del postfranquismo." *Castilla* 14 (1989): 7-14.
- Balibrea, Mari Paz. "La novela negra en la transición española como fenómeno cultural: una interpretación." *Iberoamericana* (2001-) 2.7 (2002): 111-118.
- Briones García, Ana Isabel. "El tratamiento postmodernista de la historia en la narrativa contemporánea: Una vuelta al compromiso a través de la ironía en la península ibérica." *1616: Anuario de la Sociedad Española de Literatura General y Comparada* 10 (1996): 69-76.
- Champeau, Geneviève. "Recepción de la novela realista de postguerra." *La novela en España (siglos XIX y XX)*. Ed. Paul Albert. Madrid: Casa de Velázquez. (2001): 207-219.
- Fernández Colmeiro, José. "Posmodernidad, posfranquismo y novela policíaca." *España Contemporánea: Revista de Literatura y Cultura* 5.2 (1992): 27-39.
- Pérez, Roberto. "Santiago Carrillo, el líder comunista que acabó repudiado por el PCE." *ABC*. 1 Şubat 2018. Web. 29 Mayıs 2018.
- Sánchez Zapatero, Javier ve Alex Martín Escribà. "Manuel Vázquez Montalbán y la novela negra del desencanto." *MVM: Cuadernos de Estudios Manuel Vázquez Montalbán* 1.1 (2013): 46-62.
- Ünsal, Nil. "İspanya'dan Bir Kara Roman: Plenilunio". *Folklor/Edebiyat* 17.68 (2011): 143-152.
- Vásquez Montalbán, Manuel. *Merkez Komitesinde Cinayet*. Çev. Doğan Yurdakul. İstanbul: Afa, 1992.
- . *La literatura en la construcción de la ciudad democrática*. Barcelona: Crítica, 1998.